

Bøsser med børn – forhandling af rettigheder i aftalefamilier

I fire interview med bøsser om børn og aftalefamilier undersøges den forhandling af rettigheder og forpligtelser, som kendetegner denne særlige familiekonstruktion i et familiepolitisk minefelt af modstridende interesser

Many of us will be living in new, more complex families. In these new families, roles, rules and responsibilities may have to be negotiated rather than taken for granted as is typical in more traditional families. (Castells 1997: 228)

Af Mette Henriksen

Fra sociologer til ugeblade er der i dag bred enighed om, at familieformerne i den vestlige kulturkreds er under forandring. Den traditionelle familie, kernefamilien, er - afhængigt af synsvinkel - enten truet, i opløsning eller ved at indtage en ny og genforhandlet position blandt adskillige andre familieformer. I foråret 2001 besluttede jeg og en af mine medstuderende, Marianne Baht Jensen, at grave et spadestik dybere i denne ofte fremførte påstand, og vi gennemførte derfor fire interview med bøsser om børn og familier. De familiekonstellationer, som fædre har valgt at indgå i, vil jeg i denne sammenhæng kalde aftalefamilier, dvs. at de interviewede har indgået en aftale med en kvinde om at få børn sammen, uden at de to indgår i et parforhold. En aftalefamilie er således en familie, som i udgangspunktet er baseret på indgåede aftaler og ikke på et parforhold. Karakteristisk for en aftalefamilie er desuden, at fædre spiller en aktiv og deltagende rolle i barnets opvækst, modsat egentlige donorprojekter, hvor mandens eneste rolle er sæddonorens. De tre af fædre har derudover mandlige kærester, som de deler forældreopgaven med. Børnene bor hos mødrene, hvoraf flere har kvindelige kærester, som også påtager

sig en del af forældreansvaret, og der er således tre til fire forældre i hver familie. De tre fædre har indgået deleordninger omkring deres børn med mødrene og har som oftest børnene hver anden weekend samt én fast hverdag om ugen. I modsætning til de tre øvrige har John valgt at dele hus med sine børns mor, en beslutning, han traf efter tidligere at have deltaget i et donorprojekt, som endte i konflikt mellem moderen, hendes kæreste og John selv. Tilsammen har de fire fædre syv børn.

De interviewedes egne opfattelse

Den politiske og offentlige debat om homoseksuelle familieforhold tager ofte sit afsæt i de familieførelsesmuligheder, hvor der fra lovgivningsmæssig side er indført juridiske begrænsninger, dvs. på områderne insemination og fremmedadoption. Denne undersøgelse fokuserer i stedet på aftalefamilierne ud fra et ønske om dels at undersøge og beskrive en familieform, i hvilken homoseksuelle får og gennem længere tid har fået børn, dels at fokusere på den familiekonstellation, som i dag udgør den eneste reelle mulighed for et bøssepar, som ønsker sig børn. Udgangspunktet for undersøgelsen var således at belyse en lang række spørgsmål i relation til aftalefamilierne, bl.a.: Hvordan er disse familier sammensat? Hvilke aftaler indgik parterne før svangerskabet? Har der efterfølgende været konflikter mellem de involverede parter omkring de indgåede aftaler? Er der evt. juridiske forhold, som fædrene i disse familiekonstellationer ønsker ændret eller debatteret?

Til det formål gennemførte vi fire kvalitative interview med fædre. Vort mål var ikke at afdække "den egentlige virkelighed" eller "sandheden" om disse aftalefamilier, men i stedet at belyse, hvorledes fædre taler om deres familier. I første tilfælde havde kontrolinterview med andre medlemmer af familierne været en mulighed, og det fik vi også tilbudt undervejs, men afslog. I overensstemmelse med Steinar Kvale var det i stedet vor hensigt at lade de interviewede i dialogen med interviewererne formulere deres egne opfattelser af deres livsverden (Kvale 1994: 17ff).

De politiske vilkår for aftalefamilier

Der findes intet særskilt lovmateriale vedrørende bøsser og lesbiske eller andre, der får børn i aftalefamilier. De aftaler, mundtlige og skriftlige, der før svangerskabet indgås mellem manden, kvinden og eventuelle tredjeparter, er ikke juridisk bindende, og den juridiske position for en bøsse, som har fået børn i en aftalefamili-

lie, er derfor sidestillet situationen, hvor en heteroseksuel mand har fået børn uden for ægteskab.

I Loven om kunstig befrugtning fra 1997 forbydes læger at deltage i insemination af lesbiske, et forbud, der dog kun omfatter læger. Lesbiske kan derfor mod betaling blive insemineret med screenet sæd på Jordemoderklinikken Stork, eller de kan foretage inseminationen i hjemmet med hjælp fra kæresten, såfremt hun ikke er læge. I 1999 blev det tilladt for homoseksuelle i registreret partnerskab at adoptere partnerens børn. Derudover kan homoseksuelle par ikke adoptere.

Dermed ophører mulighederne for homoseksuel familieførelse. En mand, som ønsker at blive far og at leve som bøsse, har derfor den mulighed at finde sig en kæreste, som allerede har børn, eller at etablere kontakt til en kvinde, som ønsker at stifte en aftalefamilie. Da der ikke gør sig særlige juridiske forhold gældende for denne familiekonstruktion, kan der være en risiko for, at debatten om aftalefamilierne drukner i den generelle debat om homoseksuel familieførelse. Niels kommenterer situationen således:

Jeg synes, diskussionen om dette her mangler, fordi der er mange, der ikke er klar over, at bøsser og lesbiske også får børn sammen. Der er mange, jeg har snakket med, der siger gud, er det sådan, I gør? Jeg tror også, der er mange politikere, der ikke ved det, fordi man kun har hørt om insemination af lesbiske par. Så der er faktisk mange, der bliver utroligt overraskede, positivt overraskede også, og siger nåh, er det også den måde, I får børn på?

Succesfamilier

De fire fædre giver udtryk for, at deres familier er vel-fungerende. De beskriver sig som glade og stolte fædre, som har stor kontakt til børnene i hverdagen. Niels fortæller:

Jeg er glad for at være far. Men jeg synes, det er hårdt. Man tænker nok ikke på, når man lige planlægger barnet, at det faktisk kræver meget. I starten er det også mere bare drømmen om at få barnet, man kan ikke forestille sig, at det er hårdt og tidskrævende og koster en masse penge. Men jeg er glad for det. Jeg synes, det er meget givende at være far. Der er en masse gode ting, som man ikke ville have oplevet ellers.

John har dog tidligere været med til at starte en familie, hvor samarbejdet gik i hårdknude pga. konflikter mellem moderen og hendes kvindelige kæreste:

Jeg havde ingen rettigheder. Jeg var ikke skrevet op som far. Deres forhold gik dårligt, og det projicerede de ud på mig meget af tiden. Der var en trussel om, at jeg ikke måtte se drengen, hvis jeg ikke gjorde, som de sagde.

John mistede til sidst kontakten med barnet og valgte derefter at forsøge igen med en anden kvinde. Denne gang var der enighed om hans rettigheder fra starten, og han og barnets mor ønskede at dele bolig.

Fædrene fremfører parforholdsproblemer, eventuelle brud med partnere samt konflikter omkring samvær og

økonomi som de væsentligste årsager til, at der kan opstå komplikationer for fædre i disse familier.

Aftalerne

Alle fire fædre beretter om, hvordan de har diskuteret overordnede juridiske forhold igennem med mødre inden befrugtningen. Parterne har således været enige om, hvem der skulle have forældremyndigheden over barnet, hvorvidt faderens identitet skulle være kendt for myndighederne, og om betalingen af børnebidrag. Niels og Jeppe har desuden lavet aftaler med mødre om at deltage ved fødslen. Derudover nævner de fire fædre særskilte områder, som har været emne for diskussion inden befrugtningen. Niels har aftalt forhold omkring forældremyndighed i tilfælde af den ene af de biologiske forældres død, og i aftalen fastsatte parterne desuden retningslinjer for medforældrenes position, dvs. de biologiske forældres partners rolle i forhold til barnet. John har diskuteret forhold omkring institutioner og pasning. Jeppe nævner diskussioner om barnets navn. Bo har i aftalefasen været optaget af, at projektet skulle være uforpligtende for ham. Han er - modsat de øvrige fædre - først efter barnets fødsel blevet inddraget som en aktiv og nærværende far for barnet.

Ingen af fædre har indgået specifikke aftaler omkring samvær med børnene. John valgte at dele bolig med barnets mor. Bos ordning omkring samvær blev først etableret efter et par år. Niels og Jeppe, som forinden befrugtningen har indgået aftaler om at skulle have samvær med børnene, har dog ikke i aftalen præciseret rammerne for dette samvær, da de i første omgang ønskede at tage hensyn til amningen af børnene.

Af de fire fædre er Niels den eneste, som har valgt at indgå skriftlige aftaler:

Vi lavede en skriftlig aftale, som vi godt vidste ikke var juridisk gældende, men vi skrev nogle ting ned, som vi kunne aftale på forhånd. Det var mere for vores egen skyld. Det gælder jo ikke nogen steder.

På trods af de mundtlige og skriftlige aftalers manglende juridiske gyldighed udtrykker de fire fædre generelt tilfredshed med overholdelsen af aftalerne, bortset fra John i sine udtalelser om vanskelighederne i sit tidlige donorprojekt.

Privilegerede fædre

Alle fire fædre giver udtryk for en følelse af, at det er et privilegium at kunne få børn som bøsse. Ord som "heldig", "privilegeret" og "en ære" optræder i beskrivelserne af deres position som bøsser og fædre. De giver udtryk for, at deres køn og seksualitet sætter begrænsninger for mulighederne for og forventningerne til at få børn.

Jeppe har end ikke opfattet det at få børn som en mulighed: "Jeg har altid tænkt, at vi skulle ikke have børn. Det var ikke noget, man fik. Vi var to mænd, og vi kunne ikke få børn." Jeppe giver yderligere udtryk for slet ikke at have turdet stille krav i forhold til børneprojek-

tet. Han beskriver sig selv og sin kæreste som underdanige i forhold til mødrene. De to mænd har følt sig afhængige af mødrene, som har haft mulighed for at vælge andre veje til graviditet, og som dermed ville have kunnet vælge dem fra. Det krævede en indgriben fra moderens kæreste at få ændret følelsen af afhængighed:

Jeg tror, vi var meget underdanige, min kæreste og jeg, fordi det var ligesom moderen, der kunne trække i de lange tråde. Det var hende, der havde barnet. Vi stillede ingen krav til at starte med, for vi fokuserede mere på, hvad kunne vi få lov til. Kunne vi få lov til at se barnet hver fjortende dag, fx? Hun havde fat i de lange tråde, hun kunne sådan set sige, hvordan hun ville have det. Hvor så kæresten til moderen på et tidspunkt sagde, jamen så tag jer da sammen. Vi er jo fire om det her, vi er ligeværdige alle fire. Men vi var bare så glade, vi syntes bare det var så fedt, at vi kunne få lov til at være med, fordi vi har set før, at der har været nogle lesbiske, som har valgt at få et barn uden en far.

For Jeppe og kæresten har følelsen af afhængighed og manglende alternativer desuden affødt uenigheder partnerne imellem, idet de begge har ønsket at blive biologiske fædre. Uenigheden er blevet afgjort ved et kompromis gående på, at Jeppe skulle være biologisk far til det første barn, hvorefter Jappes kæreste ville blive biologisk far til det næste barn, som skal have samme biologiske mor.

Adspurgt om overvejelser om alternativer, eksempelvis adoption, svarer alle fire tøvende. Da adoption for homoseksuelle par ikke er en reel mulighed, har de ikke overvejet, hvorvidt de ville have ønsket at anvende denne mulighed, hvis den havde været til stede. Kun Bo svarer entydigt positivt på spørgsmålet om adoption. Han giver yderligere udtryk for et ønske om at bo sammen med sit barn.

I fædrenes selvforståelse er det således ikke en ret at kunne få børn på den måde, de ønsker, men et privilegium. Bo indrammer situationen med følgende bemærkninger:

Jeg tror ikke, man kan få den perfekte at få børn med. Jeg tror, det er et sats at få børn, det vil det være under alle omstændigheder, man kan ikke helgardere sig, slet ikke som mand. Rent lovgivningsmæssigt er det sådan, at manden er ringere stillet end kvinden. Så der vil kunne opstå situationer, hvor det er manden, der trækker det korteste strå. Og man kan ikke helgardere sig. Vi havde det sådan, den gang jeg fik barn, at vi stolede på hinanden. Jeg stoler på hende, og det mener jeg faktisk, man er nødt til at gøre i dag. Og kvinden må også stole på manden.

Synlighed og normalisering

To af fædrene fremsætter det synspunkt, at der er sket en skævvridning i debatten omkring homoseksuelle børnefamilier. Niels udtaler:

Jeg har været irriteret over det flere gange, hver eneste gang jeg har hørt noget om det i fjernsynet. Og også irriteret over, at journalister ikke har spurgt til, hvordan med bøsserne. Hver eneste gang, der har været nogen, der trådte frem og spurgt,

om et barn ikke kan savne faderen, så har det lesbiske par sagt, at de er gode nok til at opdrage barnet, og det er overhovedet ikke det, journalisten har spurgt om.

Bo tilføjer endvidere:

Jeg synes, det er dårligt, at der kun er blevet fokuseret på, at lesbiske skal have ret til at blive insemineret på lige fod med heteroseksuelle kvinder. Altså, jeg har ingen problemer med, at de kæmper for det, men jeg synes da, det er fuldstændig urimeligt, at man er i en situation, hvor enlige kvinder har ret til at adoptere børn, mens et registreret par ikke har ret til at adoptere børn. Man kunne også fokusere på andre måder at få børn på.

Niels og Bo ønsker således begge en bredere diskussion af homoseksuelle familiedannelser og føler ikke, at deres familieform er synlig i debatten.

Fædrene ønsker således synlighed omkring aftalefamilien som et alternativ til både den heteroseksuelle kernefamilie og til børnefamilier, baseret på lesbiske og insemination, men fædrene understreger i øvrigt deres familieforms normalitet. På et spørgsmål om, hvorvidt fædrene ønsker at deltage i grupper for homoseksuelle med børn, svarer Jeppe:

Jeg vil ikke gøre det til mere specielt, end det er, det at være homoseksuel. Så længe jeg har et naturligt forhold til det og viser overfor andre, at jeg er sgu lige så normal, som alle andre er, så tror jeg man kommer længere med at blive accepteret i samfundet. Derfor synes jeg, man skal passe lidt på med at lave grupper for alt muligt, bøsser, der skriver, og lesbiske, der maler med tærne, jamen altså, forstå mig ret, man skal ikke gøre det mere specielt, end det er.

Og Bo tilføjer:

Jeg ved godt, at der er nogle, der har lavet forældreklubber og sådan noget, fordi de er homoseksuelle. Og jeg tror måske, eller det har jeg læst, at et af deres formål er, at børnene skal opleve, at der er andre børn, der har en far eller en mor, der er kæreste med en af samme køn. Og de så holder hinanden i hånden eller kysser hinanden, så det ikke er unaturligt, og sådan har jeg det ikke. Der ser jeg måske anderledes på det, for jeg synes ikke, man skal gøre det til noget specielt.

Med udgangspunkt i en analyse af statistisk materiale om udviklingen af de amerikanske familieforhold beskriver Castells situationen som følger:

What emerges [...] is a picture of diversification, of moving boundaries in people's partnerships, with a large and increasing proportion of children being socialized under family forms that were marginal, or even unthinkable, only three decades ago, an instant by the standards of historical time." (Castells 1997: 227)

I dansk kontekst kan man tilføje, at de interviewede fædre i den familieform, som denne undersøgelse tager udgangspunkt i, fortsat oplever sig som marginaliserede, eksempelvis i debatten omkring homoseksuelle børnefamilier, og at det derfor fra deres synsvinkel fortsat er relevant at diskutere ligestillingsstrategier for denne familieform. Og yderligere, at den foretrukne

ligestillingsstrategi, som fædrene tager udgangspunkt i, er en normaliseringsdiskurs. Dette står i modsætning til eksempelvis Queer-bevægelsens ligestillingsstrategi, som fremhæver retten til at være anderledes, bl.a. med kampråbet: "We're here, we're queer, get used to it!" (Kulick 1996: 6f.).

Nye tiltag?

Som den eneste efterlyser Niels et netværk af og for homoseksuelle med børn. Han har tidligere deltaget i en såkaldt familiegruppe bestående af bøsser og lesbiske med børn. Gruppen gik dog i opløsning efter nogen tid. Niels giver følgende forklaring herpå:

Vi [Niels og hans partner] syntes ikke, vi havde så meget til fælles med dem [de lesbiske, som havde fået børn ved insemination med anonym donorsæd], og det kunne være svært at høre dem sige til møder, at de absolut ikke ville have nogen mænd ind i deres forhold, at de ikke ville have nogen fædre. Det følte de ikke, de havde brug for. Det var jo egentlig os, de snakkede om.

Niels påpeger her en mulig konflikt mellem lesbiske, der ønsker at forsvare deres fravalg af en fader i deres familiekonstruktion, og bøsser, som ønsker at sikre sig muligheder for at stifte familie.

To af fædrene fremfører det synspunkt, at lovgivningen i for høj grad prioriterer kvinderne. Der er siden optagelsen af de fire interview sket enkelte ændringer af lovgivningen omkring børnefamilier, bl.a. er Børneloven i sommeren 2002 blevet ændret, således at en mand nu i visse tilfælde vil kunne rejse en faderskabssag og sikre sig rettigheder og få forpligtelser i forhold til barnet. Hvorvidt denne ændring har konsekvenser for aftalefamilierne er uvist. Et væsentligt spørgsmål at stille i denne forbindelse er desuden, hvorvidt eventuelle lovgivningsmæssige forbedringer af fædrenes muligheder og rettigheder reelt forbedrer en mands mulighed for at indgå i donorprojekter og aftalefamilier? Eller vil kvinderne blot blive mere usikre og tilbageholdende mht. at deltage i den type projekter og af bekymring for risikoen for at miste rettigheder i forhold til barnet vælge andre veje til graviditeten?

En af fædrene foreslår, at man i stedet tager lovgivningen omkring forældremyndighed op til diskussion og overvejer, om man kan udvide forældremyndigheden til at omfatte mere end to personer med henblik på at sikre medforældrenes rettigheder. Med disse spørgsmål er vi ført ind i et familiepolitisk minefelt af modstridende interesser. Interesser, som står til vedvarende forhandling både i den enkelte familie, i den offentlige debat og i det juridiske grundlag for familiedannelser i og uden for Danmark.

Tak til Bo, Niels, Jeppe og John for stor fortællelyst. Navnene i artiklen er ændrede.

Mette Henriksen er cand.mag. i dansk og filosofi.

Litteratur

Castells, M. (1997): "Family, Sexuality, and Personality in the Crisis of Capitalism" In: Castells, M. (red.): *The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. II: *The Power of Identity*. Oxford: Blackwell Publishers.

Kulick, Don (1996): "Queer theory: Vad är det och vad er det bra för?" In: *Lambda Nordica* nr. 3-4, p. 5-22.

Kvale, Steinar (1994): *Interview – En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag A/S.